

Fehéregyháza: az óbudai ókeresztény kápolna a Raktár-utcában

Kétszáz évig tartó kutatás — amelynek érdekében nem egyszer az egész nemzet felhangol buzgalmában, Budapest székesfőváros közönsége közgyűlési határozatot, az országgyűlés törvényi hoz — meddő maradt, — az Árpád sírját jelző Fehéregyházát nem találta meg.

Négy évvel ezelőtt — kétszáz év meddő küzdelme után — a vak véletlen találtatta meg fáradság nélkül a szent romokat. — Nem ismerték fel. — Az isteni kegyelemből még reánk maradt romok egy részét lebontották s csak később kellett újra visszarakatni, mert igen megbecsülendő régiségnek találták, — de nem ismerték fel, mint nemzetünk legjelentősebb kegyeleti helyét.

Lapunk mult karácsonyi számától kezdődőleg tíz folytatásban, beható tanulmányban mutattuk ki, hogy a négy évvel ezelőtt az óbudai Raktár-utcában kiasott ókeresztény kápolna — a cella trichora — a kétszáz év óta keresett templomrom, — annak a templomnak a maradványa, amelyről első történetírónk Anonymus mondja, hogy a magyarok megtérése után ugyanott épült, ahol egy kis patak forrása felett, — amely kömeberben folyt alá Attila király városába, — temették el 907-ben Árpád vezért, — s ugyanannak, amelynek 1015-ben Szent István királyunk királyi kápolnájának nevezett.

A különvélemények

A megállapítás kiváló fontosságát és meggyőző voltát nyomban felismerte legkitünőbb történettudósaink egyike, a nagy nyilvánossággal való közlés ügyét lelkesedéssel magáévá tette a *Magyarság*, a közélet számos kitünő tagja feszült figyelemmel kísérte fejtegetésünket és tette kész, ha a tudományos világ approbálja megállapításunkat, — de ez az elismerés késik és a nemzet nagy tömege mozdulatlan megállapításunkkal szemben.

Pedig ez nem a „Magyarság“, hanem az *egész magyarság* ügye.

Erzékletlenség jele nem lehet ez a nemzeti kegyelet legmagasztosabb műtárgya iránt, — már a multban megnyilvánult hatalmas megmozdulások miatt sem —, hanem csak a várakozásé.

Ennek a várakozásnak az indokoltág látását köleszni az a körülmény, hogy noha eddig cáfolat kísérlete sem, de két különvélemény mégis megjelent, amely közvetve kétségbe vonja megállapításunk helyességét.

Az egyik *Garády* Sándor miniszteri tanácsos ajkáról hangzott el az Országos Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat ülésén, a másik *Bárfai Szabó* László dr. történettudós tollából a „Magyar Kultúra“ hasábjain.

Ez a két különvélemény arra mutat, hogy tömör és szabatos előadásunk nem volt általánosan meggyőző. Minthogy pedig a rendelkezésre álló okmányok nem valószínűsítik a megállapításunkat, hanem ugyszólván *exakt* módon igazolják, ismétlések nélkül a bizonyítékok kiegészítését adjuk a két különvélemény tökéletes cáfolata kapcsán.

Kötelességünk teszi ezt egy újabb és megrázó megismerésünk is.

Milotay István egy vezércikkében szemlét tart a dicső magyar mult fejedelmének máig megmaradt igen kis számú csontregékjei felett és hazafias fájdalommal siratja az elűnt, elkallódott, elveszett sokkal nagyobb számú tetemeket.

Az elégia hangján nyugszik bele, hogy elvegyültek a haza porába, mert a sir feltelen volta és az évek rengetege kegyetlen nyomvesztő.

Pedig van eset reá, midőn az idő megkegyelmezett a sirnak s a jel is megmaradt, pusztán a megismerés késétt el.

Hol temették el Nagy Lajos anyját?

Nagy Lajos királyunknak, akinek uralkodása alatt „magyar tenger vízében hunyt el észak, kelet, dél hulló csillaga“. Erzsébet királyné volt az édesanyja, Róbert Károly királyunk harmadik neje, Lokietek Ulászló lengyel király leánya és Kázmér herceg, utóbb lengyel király huga. Erzsébet 1300 körül született s I. Károly királyunk 1320-ban vette nőül s ugyanakkor Székesfehérvárott meg is koronázták. A Zách Felicián ismeretes merénylete alkalmával Visegrádon négy

ujját vesztette el. A merénylet után Erzsébet királyné az óbudai várba költözött s az ő javára történt 1355-ben Óbuda két félre osztása. 1370-től — 1375-ig fia Nagy Lajos nevében Lengyelországot kormányozta, de 1377-ben visszatért Krakkóból Óbudára. Sok egyéb alapítása között része volt a kassai dóm építtetésében, de legnagyobb szerű alapítása a pazar fényű és remek szépségű óbudai klarissza kolostor volt. 1380-ban 80 év körül való korában halt meg.

Dlugoss lengyel történetíró azt mondja róla, hogy a budai sziget monostorában temették el, de már Wenzel Gusztáv történetírónk 1857-ben megállapította, hogy a helymegadása téves, mert a klarisszák óbudai zárdájában tették örök nyugovóra. (Dlugoss: Hist. Pol. lib. X. 48. l. — Wenzel: Budai rég. 173. l.)

Minthogy legkedvesebb alapításának látjuk a klarisszák temploma és zárdája, mert életében elhalmozta adományozásaival azt, és sűrűn tartózkodott benne, természetes is, hogy végrendeletében oda kívánczolt.

Ma már általános az a tudat, hogy tetemei ott porladtak.

Nem ismerték fel a kolostor romjait

Ott porladtak, de nem porladtak el 1869-ig. — Ekkor a mai Bohn-téglagyár területén, a mai Farkastorki-utnak a Bécsi-utba szögelésétől nyugatra körülbelül száz méterre egy régi templom és tartozékainak romjaira bukkantak a téglagyárnak anyagot szabaddá tevő napszámosai.

A Magyar Tudományos Akadémia archaológiai bizottsága megtekintette a romokat, Zsigmondy Gusztáv főmérnök felmérte és megrajzolta a romok alaprajzát, de a romok valóságos mibenvoltát nem ismerték fel. Rómer Flóris vélte benne elsőnek Fehéregyházát felismerni s Fehér Máriának is nevezte a régi Alba Mária nevezet szerint.

Most hosszu idő következik reá, míg a rom eljut odáig, hogy — végleg fel ne ismerjék.

Rómer Flóris jegyzőkönyve az 1860. évről, Erdy K. jelentése ugyanerről az 1872. évről s Zsigmondy Gusztáv jelentése és rajzai az 1877. évről kéziratban maradnak. A romokat pedig időközben újra beföldelték.

1877-ben újlag kiássák. Lomniczy Ede erről újabb jelentést ír. Henszlmann Imre mérnökünk a szaktudós elvitathatatlan döntésével Zsigmondy rajzára „Az ősi Fehéregyháza (Alba Mária) alaprajza“ felirat helyett ráírja, hogy „Egy eszucsives stílyű templom földalatti maradványai“. Ezzel a szakbeli véleménnyel tudományosan véglegesen el kellett volna dölnie, hogy Szent Istvánkorabeli vagy még korábbi a templom nem lehetett s így Fehéregyháza sem lehetett.

Azonban vannak népszerűtlen igazságok. Vásárhelyi Géza az Archaológiai Közönyben 1879-ben megállapítja, hogy a *rom kőanyaga fehér* s így a rom mégiscsak lehetett *Fehéregyháza*. A lehetőséget kizáró tudományos megállapítással szemben ily argumentum is felmerült. Rá fogunk mutatni arra, hogy Fehéregyháza nevében a „fehér“ nem is jelentett színt.

Nem tartotta vissza Wekerle Lászlót sem Henszlmann szakvéleménye és a nyolcvanas évek közepén szent meggyőződéssel állította és vitatta haláláig, hogy a Viktória téglagyár területén talált rom Fehéregyháza, noha az építkezés módjából, a templom keresztmetszete és a zárda egész berendezése miatt Henszlmann kétségtelenül *apácakolostort* ismert fel benne.

És most csodálatos dolog történik meg. Sokan Wekerlének hisznek, még többen nem. De, akik nem hisznek neki, beérik azal, hogy a rom nem Fehéregyháza, de hogy mi akkor tulajdonképpen, azzal nem törődnek.

Ez a rom volt a klarisszák szépséges és híres templomának és zárdájának maradáka. Ma semmi sincs belőle, megemészette a téglagyár.

Szétdobálták Erzsébet királyné csontjait

És most következik a megrázó momentum. A templom szentélye alatt kilenc csontvázat és a templom körül még többet találtak. Azoknak a csontjait a napszámosok hordták szét. Vásárhelyi Géza is elvitt belőlük még 1869-ben. Midőn Wekerle László Fehéregyházát vélte a romba felismerni és hirdette azt, Török Aurél dr. egyetemi tanár megvizsgálta a Vásárhelyi Géza által elvitt csontok közül egyénányat és azokban női tetemek részeit ismertte fel.

Ez is bizonyíték amellett, hogy a rom a klarisszák templomának romja volt. Azóta annak ismertte el Garády Sándor és Némei

Lajos is, de egykorú okmányokból helyszíri bizonyítékot is fogunk arra szolgáltatni.

Ha pedig az a rom — aminthogy kétségtelen — a klarisszák temploma volt, ugy a széthordott csontok között voltak Erzsébet királyné fennmaradt ereklyéi is.

Egy nagy magyar királynénak és még nagyobb magyar király anyjának ereklyéi. Szakértelemmel végzett exhumálás bizonyára szolgáltatott volna nyomot a többi körül való felismerésre.

A sírhely pedig elsősorban nekünk, de másodsorban a baráti lengyel nemzetnek is zárandokhelye lehetett volna.

A kellő időben való fel nem ismerés *majdnem* Fehéregyháza teljes pusztulását és egy nemzeti ereklye *valóságos* elkallódását okozta, ugyszólván napjainkban, szemünk láttára, annak ellenére, hogy minden a megismeréshez elégséges bizonyíték rendelkezésre állott.

Indokolt a közöny Fehéregyháza és Árpád sírja kérdésében? Nyugodt lélekkel nyughatunk meg abban, hogy Árpád fejedelem hamvai már elvegyültek a haza porában? Most, hogy az egyetlen magyar alapítávu szerzet, a pálos atyáink hazatértek, nem időszzerű-e a Mátyás király alapította óbudai pálos kolostor romjainak feltárása? Ha Anonymus kömedre Árpád sírjának közeli jele és bizonyítéka, nem érdemes azt felkutatni, most, amikor még könnyen lehet? De nem érdekes az még mint római emlék is? Óbuda két királyi vára is közömbös volna?

Avagy várjunk addig, míg utólag bizonyítható lesz, hogy ma még megmenthető lett volna maradáruk?

Cicero szavaival kiáltok fel: Videant consules, ne quid respublica detrimenti capiat! — Vigyázzanak a consulok, nehogy az állam kárt szenvedjen!

A közönyt alátámasztó különvélemények cáfolata kötelességünk. Fehéregyháza meg-

világhírű gyártmányát

Apünkösdi ünnepek után gyönyörű ujdonságokkal várom hűséges vevőimet

NEUMAN LÁSZLÓ

RÁKOCZI-UT 64
Régebben a Calvin-téren

találását a különvélemények cáfolata közben térképekkel, okmányokkal *exakt* módon igazolni fogjuk, azok előtt is, kiket tanulmányunk eddig nem győzött meg.

Ez rajtunk áll, a többire... Videant consules!

Gatterer Ferenc.

Két magyar munkás megrendítő elbeszélése a szovjetországi állapotokról

1927 elején két magyar munkás utazott el Oroszországba, hogy részesei legyenek az orosz éden gyönyöreinek. Mindketten szélsőséges kommunisták voltak, akik a bolsevista tanoktól elvakítva, a szebb jövő reményében keltek utra. Sokévi szenvedés után végre sikerült a Sztalin poklából elmenekülnök és most, amikor a határt átlépték, leborulva csókolták meg a hazai rögöt.

Szabad-e hitelt adni az elbeszéléseiknek? Szabad-e egyesek véleményére ítéletet alkotni maguknak, azután a nyilvánosság előtt számot adni mindarról, amit két ember lá-

tott és tapasztalt? Az egyes emberek csak egyes eseményeket láthatnak, de ezek a sporadikus esetek oly tömegesen jelentkeznek az utóbbi időben, hogy általános igazságnak fogadhatjuk el azokat.

Hallgassuk meg a két magyar munkás szomorú elbeszélését szép sorjában és ne téveszsen meg bennünket Herriot s más urak beszámolója, akik ugyan szintén kint voltak Szovjetországon s talán az igazat is mondták, de egyről megfeledeznek: *ők csak azt látták, amit megmutattak nekik, míg ezek az emberek a saját bőrükön tapasztalták mindazt, amit elbeszélnek.*

Berozsdásodott gépek, éhező emberek

Az egyik idősebb, betegesen sovány, ráncosarcu férfi, a másik is falféher, puffadt koravén ronc. Mindketten kiéhezettek, dacára annak, hogy a „munkásrohamosztag“, tehát az elítosztályhoz tartoztak, még pedig az *élelmiszertel való ellátás első kategóriájához*. Mindketten több kitüntetéset kaptak a szovjet uraitól. Egyszerű vasmunkások, de szellemes feltalálók, akik intelligenciájukkal modern európai szellemet igyekeztek bevezetni az elávtat orosz gyárakba. Igazolványaik szerint egy alkalommal ötezer rubel „nemzeti ajándékot“ kaptak. Megmutatják piros, kartonba kötött kitüntéseiket, melyeken aranybetűkkel diszelegnek neveik és hosszu sorban felsorolva mindaz, amiért az SSSR-től kitüntéseket kaptak. A vörös karton alján két bronz érdemjel is lóg. Hangjukból kiérezhető, hogy ezek megszüntek életükben a büszkeség és kitüntetés szimbolusai lenni...

De miért jöttek hát akkor vissza onnan, ahol annyira megbecsülték őket?

— Nem lehet ezt kibírni — mondják. — 1927-ben mentünk oda, ahol a „munkások maug kormányoznak“. Ez pedig kapitalista állam munkásainak minden vágya és álma. Megérkeztünk. És az orosz városok utcáin csupa lerongyolódott, puffadt és beteg embert találtunk. Az emberek az éhségtől 13-megesen estek össze, de senki sem törődött velük, minden segítség és részvét nélkül felhárult a járdán.

Először Tverben a vasuti vagongyárban kaptunk munkát. Rémes állapotokat találtunk. A gépek berozsdásodva, részben leszerelve állottak, vezetőség sehol, senki sem tud semmit, mit hogyan kell kezdeni. Mikor munkánkat megkezdtük, igyekeztünk a bajokon ludasunk és tehetségünk szerint segíteni. Munkaidőnk után vágytunk az otthonra és mindig azt reméltük, hogy családjainkat is hozhatjuk, de elviselhetetlenül bűzös és

egésztelen tömegszállításokon kívül lakást sehol sem találtunk.

A „Nep“ korszakban a viszonyok javulni kezdtek, de annál sulyosabb lett a helyzet az ötéves terv megindulásakor, amikor a parasztokat tönkretették, amikor bűn volt emberi egyednek lenni.

Közbiztonság és humor Kiebben

Mikor kibírhatalannak láttuk a tveri tartózkodásunkat, Kiebbe utaztunk abban a hitben, hogy a cári Oroszország élestárában jobb lesz az élet. De ebben is alaposan tévedtünk. Az *éhségség és a banditizmus uralkodott a városban*. Ha kicsit besötétedett, életveszélyes volt az utcán járni. Nyílt utcán rengeteg embert *vetkőztettek le és fosztottak ki*. Ha ellenállást kíséreltek meg, meggyilkolták őket. A házakban a lépcsőházakban, sőt a lakásokban is egymást érték a rablások és gyilkosságok. Az ember *élete pillanatilag sem volt biztonságban*. A rendőrség tehetetlen volt, saját bőrüket feltették,

CSILLÁRT METEOR csillárgyárban

vásároljon.
4 lámpa modern ébedőcsillár P 17.-
Modern állólámpa P 4.-
SAJÁT ÜZLETEINK:
Podmaniczky uca 27
Váci uca 2
József körút 44
Vámház körút 11
SZEGED DEBRECEN
PÉCS MISKOLC

Óriási választék. Részletre is. Kérje árjegyzékünket

Mindenütt kapható!
az
államsorsjegy
Egész P 3.- Fél P 1.50
Főnyeremény 40.000 pengő
Húzás már június 6-án.